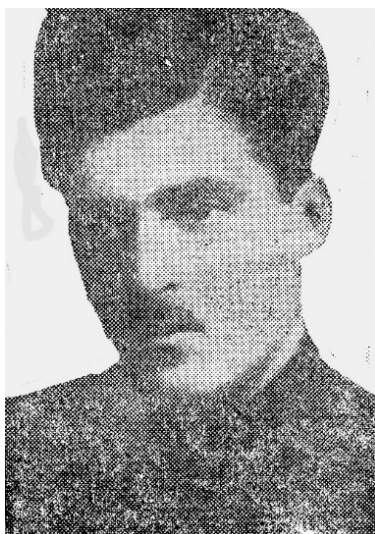

МАТЕМАТИЦИ, УЧАСТВАЛИ В ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО НА СЕПТЕМВРИЙСКОТО АНТИФАШИСТКО ВЪСТАНИЕ ПРЕЗ 1923 ГОДИНА*

Александър Тотев

Никифор Бибин

Христо Чернев

В подготовката и провеждането на първото в света антифашистко въстание през 1923 г. вземат дейно участие и най-добрите учители, предимно членове на Комунистическата партия и на Земеделския съюз.

След потушаването на въстанието в страната се установява страшен терор; разстреляни и обесени са 2000 души, сред които и много учители — комунисти и земеделци. Други са осъдени на различни срокове затвор, а трети — уволнени от работа. Само през 1924 г. по силата на чл. 70 на Закона за народното просвещение „за проповед против религията и държавния строй“ са отнети учителските права на 3000 учители [1, стр. 80].

През втората половина на 1924 г. фашистката власт пристъпва по предварително изготвени списъци към избиване на много учители без съд и присъда.

Сред учителите математици са: Александър Д. Тотев, Никифор А. Бибин, Христо Чернев и др.

Тук ще дадем кратки биографични бележки за тези трима учители-антифашисти.

---

* Препечатано с незначителни съкращения от списание „Обучението по математика“, 1983, кн. 5, 57—61.

АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ ТОТЕВ

Роден е на **13 декември 1893 г.** в **Чирпан**. Основно образование получава в родния си град, а средно — в **Пловдив**. Поради липса на средства (бащата умира рано) след завършване на гимназията постъпва във **Военното училище в София**. Като офицер взема участие в Първата световна война. Остава да служи като офицер в Стара Загора, а заради прогресивни разбирания е уволнен през 1921 г.

Непосредствено след уволнението се записва в двугодишния съкратен курс по математика и физика при Физико-математическия факултет на Софийския университет. По време на следването е приет за член на Партията и на учредената нелегална военна организация при ЦК на БКП; работи активно в ръководството на същата и сред уволнените офицери-студенти в специалния курс към университета.

След завършване на курса А. Д. Тотев е назначен за учител по математика в **смесената гимназия в Чирпан**. Тук взема дейно участие в легалните прояви на партията. Участва в подготовката и провеждането на театрални представления; председател е на Народния съюз на запасните офицери в Чирпан. След фашисткия преврат на 9 юни 1923 г. той е лишен завинаги от правото да учигелствува.

Живее известно време в с. **Оризово**, където се ползва с голям авторитет и популярност.

Във връзка с подготовката на Септемврийското въстание е избран за председател на тричленния революционен комитет в селото. В дома си подготвя специално скривалище за съхранение на оръжието.

След обявяване на въстанието властта в с. Оризово е в ръцете на въстаниците, но срещу въстаниците в Чирпан и Чирпанско е изпратена войска. Въстанието е потушено. Александър Тотев е заловен и жестоко бит. В затвора остава до края на 1923 г. Вследствие на нанесения побой заболява от туберкулоза. През **декември 1924 г.** А. Тотев умира в **София** при сестра си Ю. А. Тодорова [2, 3].

НИКИФОР АНДОНОВ БИБИН

Роден е на **16 декември 1893 г.** в с. **Бобошево**, Кюстендилски окръг, Основно образование получава в родния си град, а средно — в **Самоковската гимназия**, където Борис Хаджисотиров развива активна дейност за пропагандиране на идеите на социализма. Никифор Бибин слуша в партийния клуб сказките и докладите на обаятелния оратор комунист. Идеите на социализма го завладяват и той с възторг и ентузиазъм се включва в дейността по утвърждаването на Самоковската комуна.

През есента на **1911 г.** Н. Бибин става студент по **математика** във Физико-математическия факултет на **Софийския университет**. В началото на третата година от следването си е приет за член на БРСДП (т. с.). След много усилия и организаторска дейност той успява да основе партийна организация в с. Бобошево, като е избран за секретар и член на Околийския комитет на партията. След завършване на висшето си образование постъпва в Школата за запасни офицери. В първата световна война участва като подпоручик. На фронта развива активна, революционна дейност сред войниците.

След войната Никифор Бибин е назначен за учител по математика в [Дупница](#). Тук застава в челните редици на местната партийна организация. Неговият организационен партиен опит е особено полезен при организиране и провеждане на транспортната стачка в Дупница през 1919 г. За тази си дейност Н. Бабин е уволнен и лишен завинаги от право да учителствува.

Той се връща в с. [Бобошево](#), където през 1920 г. по негова инициатива и със съдействието из местната партийна организация е основана кооперация „Освобождение“. Никифор Бибин е първият ѝ председател. През 1922 г. е избран за окръжен съветник като представител на партията. Работи заедно със Станке Димитров, Коста Петров, Георги Мустурков и др.

След деветоюнския преврат Никифор Бибин е избран за член на комитета на партията за подготовка на Септемврийското въстание в Бобошево. Няколко дни преди обявяването му той е арестуван и отведен в казармите на 22-и пехотен полк в Дупница, откъдето е освободен на 4 декември 1923 г. Поради непрекъснати преследвания е принуден да се премести в София, където постъпва на партийна работа като инструктор в ЦК. Дейността му не остава скрита за полицията. Възползвайки се от атентата в черквата „Св. Неделя“ в София, полицията извършва масови арести. Сред арестуваните е и Никифор Бибин. След 15-дневни изтезания на [5 май 1924 г.](#) той е изгорен в пещите на Дирекцията на полицията [6].

ХРИСТО ЧЕРНЕВ ВЪЛЧЕВ

Роден е на [5 април 1892 г.](#) в с. [Черковна](#), [Варненско](#). Средно образование получава в [Разград](#) (1903—1911 г.). През есента на [1911 г.](#) се записва студент по [математика](#) във Физико-математическия факултет на Софийския университет. Става член на студентската социалдемократическа организация (т. с.), а впоследствие — и на социалдемократическата партия (т. с.) в София. След завършване на висшето си образование през [1919 г.](#) е назначен за учител по математика в [Разград](#), където членува в местната партийна организация. След две години е преместен в [Попово](#). Включен е в ръководството на учителската комунистическа организация.

Взема участие в подготовката на Септемврийското въстание от 1923 г. „На 22 септември 1923 г. ръководството на партийната организация ме извика като представител на учителството на тайно заседание в една горичка северно от града. Решихме да се вдигне въстанието на другата вечер и изпратихме хора по селата за тази цел. В няколко села бяха завзети общините, образуваха се две чети от въстаници, които тръгнаха към други села. На другия ден бяхме арестувани и след два дни въстанието бе потушено от войската. Всички от учителското ръководство бяхме в мазата на полицейския участък, мнозина — в това число и аз — бяхме бити и инквизириани. В околията бяха избити 13 другари.“[4].

За участие в конспиративното движение в Поповска околия през 1925 г. Христо Чернев е арестуван и уволнен по ЗЗД (закон за защита на държавата). В началото на 1926 г. правата му са възстановени и той става учител в прогимназията в Провадия. По негова инициатива се създава профопозиция в учителското движение. Поради активното му участие в дейността за образуване на групи на работническата партия в Провадия и околията през 1930 г. е арестуван и отново уволнен по ЗЗД.

На следващата година правителството на сговора пада и правата му са възстановени. Христо Чернев учителства последователно в с. Стефан Караджа (1931—32) и в с. Житница (1932—35), където изгражда групи на учителската профопозиция. През 1936 г. е назначен за учител по математика в Механотехническото училище в Габрово. След четири години е преместен в Софийското механотехническо училище.

След 9 септември 1944 г. Христо Чернев е назначен за директор на Провадийската гимназия. През април 1945 г. е избран за член на Висшия учебен съвет, а през есента на същата година се премества във Втора софийска мъжка гимназия. През 1950—55 г. в с. Черковна той взема активно участие в изграждането на ТКЗС и развива целенасочена политико-просветна дейност.

Христо Чернев сътрудничи със статии и рецензии в следните вестници и списания: *Работнически вестник* (1919—20), *Учителска искра* (1922—23), *Ехо* (1927), *Варненски новини* (1934, 1959), *Поповски комунист* (1922—5), *Научна мисъл* (1936), *Ново време* (1912—13), *Развитие* (1938—44), *Философска мисъл* (1948), *Народна просвета* (1958) и *Математика и физика* (1962).

Някои от неговите статии и рецензии, публикувани преди 9 септември 1944 г., са подписани с псевдоним.

Христо Чернев е автор на значителен брой (28) популярни статии по история на математиката. В „Юбилеен сборник на Физико-математического дружество“ е поместена статията му „Произход на геометрията“. Негова е и първата оригинална статия, която има отношение към философските въпроси на математиката, а именно „Диалектиката в математиката“.

Той почина на 24 февруари 1963 г. [1, 4, 5].

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Харлакова, М., П. Чернева, С. Янев и Ст. Цветков. Учители революционери. София, 1981.
2. Желев, П. Характеристика на А. Д. Тотев от 4.IV.1969 г. Музей на революционното движение, Чирпан.
3. Тодорова, Ю. А. Спомени за А. Д. Тотев от 3.V.1963 г. Музей на революционното движение, Чирпан.
4. Кратка автобиография на Христо Чернев Вълчев от с. Черковна, Провадийско, от 27.III. 1958 г. със списък на публикациите му. Машинопис, 3 стр.
5. Динов, Й., Математици борци против капитализма и фашизма. Математика и математическо образование. София, 1963, 314—315.

Йордан Динов